

Uit de diepte, een klaaglied.

Een aangrijpend lied met een verrassende titel: Kretenzische dans.
Een klaaglied dat uit de oudste lagen van onze zangbundel stamt. We zingen het niet vaak, maar vandaag versterkt het de lezing en brengt die voelbaar dichtbij. Dit lied bewaart de herinnering aan de tijd van de militaire dictatuur in Griekenland, vandaar de naam Kreta in de titel. Vrouwen zingen hun klacht over de verwoesting van het land en het dodelijk geweld tegen hun mannen. Een schreeuw uit protest.

Aangrijpend omdat het inbreekt in het vrolijke lentegevoel van deze dagen. En verstoring, omdat het ons hardhandig confronteert met een kant van de werkelijkheid die we vaak liever op afstand houden. Het ondermijnt onze behoefte aan zekerheid en hoop, onze behoefte aan een aangenaam leven en een bemoedigend verhaal. Die behoefte is wezenlijk en diep, maar waar we die aan op hangen en waarmee we die vervullen is maar al te vaak een breekbaar en tijdelijk verhaal. Kijk maar naar de eerste regels van dit lied: "De tuinman is gestorven, verdroogd is de tuin. Uit de bergen daalt de wolf en zoekt de steden, breekt de deuren open, rooft de mannen. Woestijn geworden is mijn land, geen levende ziel is gebleven." Wie is die tuinman die gestorven is? Als zijn zorgende aanwezigheid ontbreekt, verwildert het land en breekt de chaos in. Ineens kantelt de wereld en klinkt een schreeuw van pijn.

Een schreeuw uit de afgrond, zo lees en hoor ik de tekst uit de bundel van vijf Klaagliederen die de bijbel voor ons bewaard heeft. Deze liederen geven stem aan de slachtoffers van een onvoorstelbare ramp. Zoals het beeld van Zadkine 'De verwoeste stad' de herinnering aan het bombardement op Rotterdam in 1940 uitdrukt in een mens die zijn armen heft naar een hemel die dood en verderf zaait en wiens hart, wiens centrum, is weggebroken, een lege plek. Zo vertellen deze klaagliederen van de onvoorstelbare ramp die in 587 voor Christus is gebeurd. Jeruzalem is gevallen, de tempel, het hart en de ziel van de gemeenschap waar de Naam van de Levende woonde, verwoest en de leiding-gevende voorhoede van het volk gedeporteerd naar Babylon. Alles is kapot en in chaos. Verdoofd lopen de achterblijvers in leegte en gemis. En dan, jaren later, als mensen tussen de puinhopen hun leven weer proberen op te bouwen, want er zit blijkbaar een onverwoestbare levenswil in ons mensen, beginnen dichters en zangers de dichtgeslagen ziel met gezongen woorden tot leven te wekken. Wat te erg voor woorden was, te pijnlijk om te vertellen, te onverklaarbaar om in een theorie of verhaal te vangen, komt aan het woord in een lied, een gedicht, een gebed. Taal die niet verklaard, maar in beelden ervaringen wakker roept, gevoelens in beweging zet en het onzegbare tussen de woorden laat vermoeden. Het is niet uit te leggen. Het is andersom. De poëtische woorden leggen ons uit. Wie deze woorden toelaat, binnenlaat, wordt erdoor geraakt en verandert. Woorden die in de puinhoop licht brengen en een uitweg openen. Luister, hoe het eerste klaaglied begint:

Ach,
hoe eenzaam zit zij neer,
die stad eens zo fier vol mensen,
als een weduwe is zij geworden,-

eens zo fier onder volken,
eens vorstin van de gewesten
is zij nu dwangarbeidster geworden.

Bitter weent en weent zij in de nacht,
haar tranen stromen haar over de wangen,
van al haar minnaars
is er geen die haar troost;
al haar gezellen werden haar ontrouw,
zijn haar tot vijanden geworden.
(vertaling: Naardense bijbel)

De stad Jeruzalem is een mens, een vrouw, een man, die eindelijk haar tranen laat stromen. Het verlies van wat je dierbaar is, waar zonder je niet kan leven, eindelijk uitgesproken en daardoor gehoord en hoorbaar. Of kwam het door jou die mij aankeek met zoveel mededogen en met een aandachtige aanwezigheid naar mij luisterde waardoor de gesloten deur van mijn hart opensprong en ik naar buiten kwam en eindelijk mijn verhaal kon vertellen, mijn geheim gedeeld.

Ik ben de mens die te lijden heeft onder de stok van zijn woede. Zo spreekt de tekst van vandaag. Met aangrijpende beelden beschrijft een mens de duisternis die hem is overvallen. Zijn lichaam gebroken, opgesloten achter een muur, zijn levensweg geblokkeerd, uitgelachen en buitengesloten door zijn medemensen, gevangen in leegte en geen hoop meer. Hij spreekt zijn klacht uit tegen God. Hij klaagt God aan, want hij luistert niet. Zijn schreeuw om hulp wordt niet gehoord. Hij ervaart God als zijn tegenstander. God verbergt zich en keert zich tegen hem. Scherpe beelden: Als een beer loert God op mij, als een leeuw in het verborgene. God is geen huisdier dat mij troost in eenzame uren, maar een kracht die mij ontwricht, een afgrond die mij verslindt, een kracht die mijn godsbeelden breekt, die mijn theorieën stukbreekt, mijn mooie verklaringen ontregelt, mijn rust verstoort. Al klagend komt de spreker tot het dieptepunt, het nulpunt. Je hoort de echo van psalm 22: 'Mijn God, mijn God, waarom heb je mijn verlaten' En precies dan, daar op het diepste punt, als de bodem onder je bestaan breekt, vindt hij dat ene, die Enige, zijn enige houvast, zijn hoop terug. En die hoop kun je alleen maar uitdrukken met een open hand, een open oor, een open oog. In de afgrond van het lijden reikt iemand je een stuk brood aan en dat doet opstaan.

Gelezen: Klaagliederen 3
André Wesche